
Butlletí

Excursionista de Catalunya

El Cinquantenari del Centre Excursionista de Catalunya

EL dia 26 del present mes de novembre es compleixen cinquanta anys de la fundació del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, que va nàixer portant, en aquell moment, el nom d'ASSOCIACIÓ CATALANISTA D'EXCURSIONS CIENTÍFIQUES.

El cinquantenari és una data que sol aconseguir només una reduïdíssima selecció de corporacions, i és, per aquest motiu, un padró de noblesa per a la que hi arriba, sobretot, si com el CENTRE, hi entra amb plenitud de vida, que vol dir, amb sostinguda ascensió.

Els cinquantenaris, per justificar una ben esplicable joia, s'acostumen a celebrar amb actes en els quals predominen les pompositats, els esclats de contentament, les lloances, i aquell seguit d'externes manifestacions que són aptes a decorar les lluïssors d'un nimbe de glòria. Un cinquantenari, però, és una diada en la qual els que s'escauen a viure-la, tenen una tan petita part que es pot qualificar gairebé d'insignificant. És impossible desassociar la idea de la cinquantena de la d'una continuïtat ininterrompuda de mitja centúria d'esforços, de treballs, d'esmerçament d'energies, sense les quals els vivents no en fruiriem els guanys ni podríem viure la plenitud. La part dels presents es redueix a disposar del que pacientment obraren els passats, a gaudir-se dels profits i, en justa correspondència, a manejar-los en forma que no deturi, sinó que augmenti, els que estan en possibilitat de donar en endavant.

•

Som, els que personifiquem l'entitat cinquantenària, com una sava de joventut que renova les treballades energies de l'arbre dues vegades venerable, una pel que ha arribat a ésser, i l'altra pel que ha arribat a produir, i, per tant, l'única joia que llegítimament podem sentir, en viure el gloriós moment de la cinquantena, no és la que esclata en l'egoista alegria del que, a la fi, pot disposar al seu albir, d'un vell tresor, sinó la plena d'aquell generós entusiasme del que, a la fi, pot manejar unes eines de bon tremp que li ha de fer més fàcil i fruitós el treball.

Al CENTRE no li escauria altra celebració que la d'exterioritzar aquesta generositat, perquè la ullada que ha de donar endarrera, per fer el balanç del seu mig segle de vida, lluny de mostrar-li una davallada, li aixeca l'esperit a les serenors d'una tasca ben aconplida; no li calen crits que l'eixordin ni enlluernaments que el distreguin, perquè no li cal desmemoriar-se de res; les crisis que, com tot ésser vivent, ha tingut, li han estat de creixença, la seva normalitat ha estat un enfortiment sense sotragades, és a dir, el més sòlid i prometedor dels creixements; tot el que li distraigués la complaença d'aquesta visió, li faria nosa, i per aquest motiu, les festes que es prepara a celebrar, i que són tota la seva commemoració, es redueixen essencialment a una sola cosa: a reafirmar-se en ell mateix.

No ha de variar cap programa, ni es veu precisat a rectificar cap conducta, ni ha de recórrer a noves empreses; a la porta del seu estatge té gravades tres paraules que foren la raó de la seva naixença, i han estat perennement el seny de la seva caminada: *Patria, Libertas, Fides*. El segell que caracteritza la seva personalitat, és una esquema de la muntanya, font perpetua d'aquestes tres idealitats; aquella de la qual es pot dir com de cap altra, que és la pedrera d'on és tallada la nostra ànima: som una brotada esponerosa d'aquest tronc inaterrable que viu dels tres amors, i servant-li fidelitat haurem fet tot quan deuriem; l'un ens donarà la fermesa de la immobilitat, l'altre la gosadia per a qualsevol noble audàcia, l'altre la virior per al sacrifici; tres armes que han fet invencible l'alenada presa cinquanta anys endarrera, i que ens asseguruen la puixança del demà, perquè no hi ha força humana que les pugui retre. Les grans solemnitats del cinquantenari han de consistir, doncs, en proclamar-hi la nostra identificació, i com no són pas els bons intents ni les belles paraules, sinó els fets, els qui la poden traduir en una vivent realitat, es reduiran a una allargassada festa de treball; a mostrar amb una

més intensa activitat, que no som indignes de l'heretatge que fruïm.

Aquest és el significat dels seus actes inicials; un, de simplicitat recordança, el mateix dia en què s'escau la data, per mostrar que en tenim plena consciència; i tot seguit, un de religiós agraïment als passats, i un de germanor entre els presents que, alhora, sigui expressió de la nostra serena joia, i estímul d'acoblament per a les tasques a portar a terme en endavant.

En haver-se acomplert, serà quan entrarem de ple en la commemoració, és a dir, en la continuïtat d'un més acurat esforç, guiats novament i perennement pels tres estels de la nostra puixança.

F. MASPONS I ANGLASELL

Impressions de Nord Amèrica

LES CASCADES DEL NIÀGARA

I

DESPRÉS d'haver presenciat les festes del 28^è Congrés Eucarístic, celebrat a Xicago, el nostre suprem desitg era contemplar de ben a prop les cèlebres cascades del Niàgara. Heus ací el nostre ideal.

En aquest país, on el materialisme està tan arrelat, és una meravella tenir un ideal que s'aparti de tot ço que significa negoci. Sortosament nosaltres restem molt lluny d'estar influenciats per l'ambient, o pel caràcter que ha creat aquest materialisme.

Arreu del món la naturalesa dóna mitjans poderosos de gaudiments i fruïcions, i deixa a l'abast de la humanitat les seves belles insuperables. Davant d'aquest fet evident és digne de lloança la pruija del *yankee* quan esmerça bona colla de les seves energies en ponderar les belleses naturals del seu país i dóna totes les facilitats per tal que tot el món pugui contemplar-les amb un esforç moderat, encara que moltes vegades aquest yanquee s'entusiasmi davant un cul de got, frase d'un simbolisme punyent, si voleu, però que serva tota la cruesa que li dóna la realitat.

Els *yankees* fan una propaganda formidable per atraure turistes a les cascades del Niàgara, i les vies de comunicació que hi menen son nombrosíssimes; però, altrament, treuen tot el suc d'aquestes cascades que, en mans nordamericanes, esdevenen a hores d'ara, embolcallades per un materialisme pregon, i és probable que passats pocs anys, aquest materialisme pugi a cavall de la naturalesa, fins a deixar-la en terme molt secundari.

Avui, infinitat de dades assenyalen la proximitat d'un canvi en el riu Niàgara i fets recents ens assabenten del caire industrial que d'un quant temps ençà han pres les aigües d'aquest riu.

Nosaltres, però, anem a copsar-les amb la illusió encomanada per les belleses de què la naturalesa ens fa mercès; per això, en ésser a Detroit, la ciutat de les excursions marítimes, situada arran de les aigües que més enllà es llencen a l'abisme, el nostre pensament era ja a les cascades, i aquestes aigües ens semblaven d'una magnificència superior i les guaitavem amb certa veneració, com si pretenguéssim amoixar-les per tal de descobrir el meravellós secret de la seva força atractívola.

En el port de Detroit embarcàrem en un elegant i blanquíssim vaixell, que no podia engolir l'enorme multitud que, com nosaltres, s'adreçava a Niàgara. Més d'una hora empràrem en travessar la muralla humana que embussava el pas, composta de tota mena de gent, entre la qual uns nuvis tenien prou feina en esquivar les carícies mo'estoses dels parents i amics que els tiraven continuament grapats d'arròs.

A dins el vaixell, l'enorme multitud ho envaïa tot, i la bellugadissa d'empleats no donava l'abast a la demanadissa de cabines per passar la nit, que s'apropava a passos de gegant.

Nosaltres, sortosament gaudírem de bona cabina, neta, elegant, ben petita i ben arranjada, sense mancar res per passar-hi la nit. Altres tingueren de passar-la com pogueren, perquè davant de tanta gentada, les mil cabines del vaixell no foren suficients.

En mig de la confusió produïda per l'excés de passatgers, el vaixell emprèn la marxa sense que gairebé ningú n'hagui esment. En els corredors, en els luxosos salons i en les galeries hom molt sovint topa amb l'embús de la multitud, i, a l'hora de sopar, cal esperar tanda molt de temps en mig de les apretades i empentes dels impacients, perquè quan la gana venç, ningú no s'entén de raons. A les deu de la nit encara hi havia cua davant la porta del restaurant.

Aquest continuat traüt de passatgers ens ha proporcionat l'avi-

mentesa de regonèixer i saludar alguns amics, companys del «Tuscània», que, com nosaltres, havien anat al Congrés de Xicago, i ara s'adreçaven al Niàgara. Amb ells hem canviat impressions i hem constatat que, si fa no fa, s'enduen d'Amèrica les mateixes que nosaltres hem copsat; salvant, però, com es natural, les diferències de nacionalitat i d'aficions.

De sobte uns companys ens assabenten que el vaixell surt del llac Sant Claix, les voreres del qual hem tingut ben a prop des de que sortírem de Detroit. Llavors tothom s'enfila al pont superior per tal de contemplar el solemne moment de l'entrada del vaixell al llac Erie. Mentre el sol davallava a poc a poc a l'horitzó, que es perd en l'infinit, tot il·luminant de púrpura el firmament, entràrem lentament en el llac sembrat materialment de vapors de tota mena. Després, el llac s'eixampla de tal faisó, que ben aviat desapareix la terra, sense que per això perdem gran cosa, i el vaixell talment llisca per la mar, una mar dolça que, com les altres mars, tampoc deixa contemplar les seves riberes i, de vegades, s'enfada com un mar gran.

Extasiats en aquest moment de veritable emoció, ens ha aconseguit la fosca de la nit, i llavors el cel es confon amb l'aigua quieta i els estels amb la infinitat de llums dels vaixells, i tot el llac és un enfilall de lluminàries que es multipliquen, tot refulgint en el blau nítid del mirall bellugadís de l'Erie, i ens donen una sensació de mitologia decorativa.

I, per bé que aquesta visió fantàstica ens reté a popa del vaixell, el nostre cos, a bastament matxucat pel tràfec de tot el dia, ens demana el descans que de dret li pertoca.

Dintre del vaixell, un davassall de llum elèctrica ho envaïa tot, i la nostra retina tingué de fer esforços per habitar-se a tal esplendor. La gent circulava cerimoniosament per les galeries que guaiten al sumptuós *hall*, ple d'elegàncies femenines, on s'escauen les cabines. Una nombrosa orquestra divertia les tertúlies, mentre el jovent i la vellesa americana dansava els *symmis* i altres danses que en aquest país han esdevingut nacionals i un potent tornaveu radiografiava una b'arreja de concerts mundials. Tot plegat un farrigo-farrago que feia rodar el cap.

La nit ha transcorregut dintre la major cordialitat i més franc cosmopolitisme.

A l'endemà, de bon matí, en un indret visible de totes les galeries, nombrosos capellans celebraren missa en altars arranjats provisionalment. La senyera Nord-Americana els cobricelava tots.

Assabentat tothom de la festa diumengera, ningú no ha mancat a complir el sant precepte, i era corprenedor de contemplar l'enorme gentada cosmopolita, que des de les galeries, i de l'hall, i d'arreu on hi havia una clariana, oïa missa amb el major silenci i màxima religiositat, tot cantant solemniament els salms litúrgics i aixecant els seus precés al cel, els quals en mig de la solitud del llac, esdevenien d'un pregon recolliment.

Entre els que oïren missa, hi havia molts mexicans, els quals ens han assabentat de les persecucions que el govern del seu país, ha decretat contra els catòlics, i de les probables traves que posaran per entrar a casa, als peregrins mexicans que han assistit al Congrés Eucarístic. Malgrat tot, ells s'han aventurat. Molts esperits influents de Mèxic s'han manifestat obertament contraris al moviment antireligiós iniciat darrerament.

A dos quarts de nou del matí, el vaixell llença les àncores en el port de Búffalo, ciutat que s'escau a l'extrem del llac Erie, en el començament del riu Niàgara, que amb els llacs Huron, Erie i Ontàrio, i el riu Sant Llorenç forma la frontera del Canadà. Hem travessat, doncs, els 402 quilòmetres que té de llarg el llac Erie i ens trobem a 37 milles del Canadà.

Des de Búffalo un tramvia ha de traslladar-nos al poble de Niàgara, situat a 32 quilòmetres del llac suara esmentat i vora del riu del mateix nom, en l'indret on l'aigua es llença per tal de formar les cascades.

En sortir de l'estació marítima de Búffalo, el tramvia ja ens esperava. Sortosament, per emprendre la ruta del Niàgara cal travessar tota la ciutat, i això ens proporciona l'avinentsa de copsar-ne alguns aspectes força interessants. Cal fer esment que ens trobem a la segona ciutat de l'Estat de Nova York per la seva extensió i la novena dels Estats Units per les seves manufactures, la importància de la qual augmentà considerablement quan s'inaugurà el canal que uneix l'Erie amb l'Ontàrio, l'any 1825.

En el nostre curt albir, aquesta ciutat ens ha fet la impressió de que és la menys americana de totes les del Nord-Amèrica que hem visitat, perquè aquí encara no han aixecat rascacels; i, si no fos per la monòtona línia recta, Búffalo sembla una ciutat europea amb balcons en moltes façanes, xalets ben arranjats, d'arquitectura elegant, esglésies de bon estil i els edificis públics de construcció menys emmanlevada. Búffalo es fa una ciutat simpàtica als nostres ulls de turista apressat. Una veritable meravella d'urbanització i ordenació; però per un costat o altre aquesta ciutat tenia

d'ensenyar l'orella Nord-Americana, i nosaltres la copsarem en un cartell-reclam que assabentava com només amb deu minuts s'adobava un auto. Una altra vegada la velocitat i el negoci en constant companyonia.

El trajecte de Búffalo a Niàgara és ben poc interessant, per cert. El tramvia elèctric empra tres quarts d'hora en travessar una plana mullada, de la qual no es veu la fi, sembrada del verd uniforme de pasturatge, amb pocs arbres i sense pobles. Només algunes barraques de fusta s'albiren de tant en tant a l'ombra d'un arbre esquitat de soca negra o al redós d'alguna xemeneia. És un país sense muntanyes, on les ferrovies son rectes com un canó d'escopeta gairebé de ciutat a ciutat, i el paisatge és de color humil i solitari. Algun Ford sota un arbre o arrambat a la barraca, com el ruc del pagès, evidencia l'existència de la vida humana en aquest indret. Sembla estrany que prop d'aquí s'escaigui una de les meravelles més grans del món.

A mida que ens atansem a Niàgara, les xemeneies són substituïdes per formidables encavallades de ferro, transportadores d'energia elèctrica, i, en entrar a la ciutat, talment apar que estigui lligada per un cercle de filferros i pals sostenidors que pretenguin ofegar-la. Tal és l'enorme potencialitat d'energia elèctrica que produeix la força de les cascades, que a Niàgara constitueix el centre productor d'electricitat més important del món.

Abans que l'electricitat esdevingués la mestressa del món, el poble de Niàgara només era un centre de turisme; però avui, que s'utilitza bona part de la força del riu i de les cascades, aquesta ciutat va en camí d'ésser un centre manufacturer d'importància insuperable. Actualment compta amb més de 60 mil habitants, grans edificis i fàbriques de ciments, carborúndum, grafit, alumini i altres, que li donen un caire de ciutat industrial per excel·lència.

Per això, en entrar a Niàgara, ciutat que pertany a l'Estat de Nova York, si ignoréssim que aquí s'escauen les cascades, gairebé passariem de llarg, perquè res no indica la seva importància turística per la proximitat de l'obra natural.

Els carrers són empedrats amb llambordes de terra cuita, les cases de maons vermells, i la part cèntrica del poble és com qual-sevol barri obrer.

A jutjar per l'aspecte dels afores, Niàgara, més aviat fa l'efecte d'un lloc d'estiueig, perquè les voreres del riu formen magnífics parcs amb llargues i ombrejades avingudes sembrades de formosos xalets de gent rica, entremig de petites esglésies, gairebé com er-

mites que llueixen llurs campanars quadrats, acabats en punta, i les teulades de llicorella. Aquí hi ha una gran barreja de catòlics i protestants.

Estatjats en el Niàgara Hotel, férem l'hora justa per a dinar. A la tarda començarem la visita a les cascades.

II

Des del nostre estatge estant, sentim la remor, una remor fonda, embolcallada en el misteri, la qual, sense amoïnar-nos gens ni mica, ens incita a la curiositat. És la remor de l'aigua que esdevé sublim quan ens la dóna la naturalesa, és la força emotiva de les sensacions més sinceres, de les hores plàcides, dels murmuris evocadors de delectances, de somnis curulls de beutats; és la meravella de la sublimitat.

Situats en el terrat de l'Hotel Niàgara, que s'escau damunt l'onzè pis, albirem un paisatge ple de vegetació que envolta la ciutat, i, en un indret no molt llunyà, una boira densa s'aixeca des d'un fons invisible, i, s'estén mansa i pesada per tots indrets, produïda per l'aigua del riu Niàgara en llençar-se violentment a l'abisme.

Amb l'esperit a bastament impressionat, davallem de pressa al carrer on ens espera un tramvia, que, sense aturar-se enlloc, ens duu a visitar les cèlebres cascades, la blancor de les quals ens feix la retina en el moment que el tramvia travessa el magnífic pont de ferro *Michigan Central*, inaugurat l'any 1869, que separa el Canadà de Nord-Amèrica. En aquest indret la visió és veritablement corprenedora. Davant els nostres ulls i a l'esquerra s'albiren les dues cascades més grans del món, a bastament il·luminades pel sol de les tres de la tarda, que hi llença tota la seva blancor, i difumades molt sovint per la boira espessa, que, a mercè del vent, va d'ací d'allà tot deixant arreu el seu rastre humit.

En mig d'aquest pont internacional, d'una sola arcada, de 277 metres de llarg i 74 metres d'alt, per sota del qual passen les aigües del Niàgara després de la seva caiguda, el tramvia s'atura per tal de que els passatgers puguin contemplar tota la magnificència d'un dels dolls d'aigua més abundants del món, que per la seva especial disposició, no són certament els més elegants, però sí que esdevenen tanmateix els més emocionants que la naturalesa deixa al nostre esguard. I per bé que de tant en tant la boira ens duu la mullena, ningú no protesta d'aquest estacionament, aus deixa amb

EL RIU NIÀGARA ABANS DE LES CASCADES

Ols. F. Blass

NIÀGARA : ASPECTE GENERAL DE LES CASCADES DES DEL PONT INTERNACIONAL

NIÀGARA : LES DUES CASCADES

Obs. F. Blasí

NIÀGARA : LA CASCADA FERRADURA DE CAVALL

NIÀGARA : EL PONT INTERNACIONAL

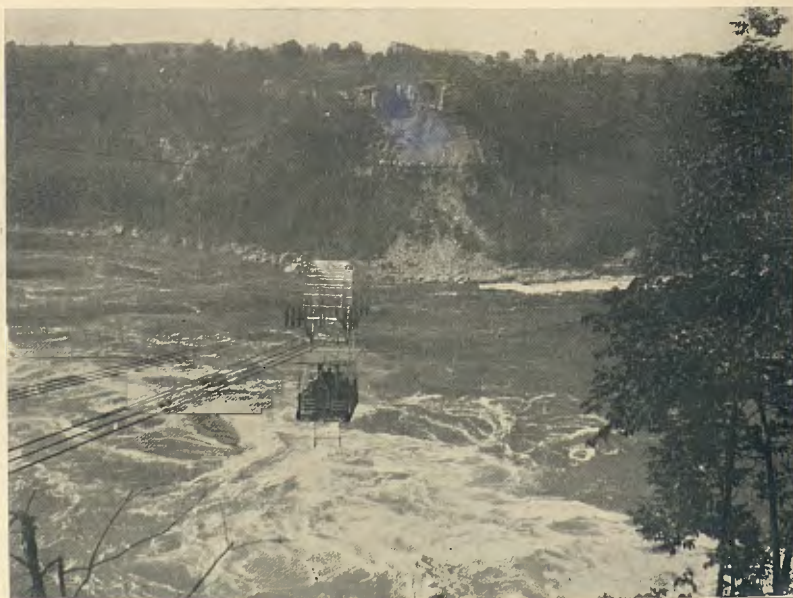

Cls. F. Blass

NIÀGARA : LA CASCADA AMERICANA

NIÀGARA : LA CASCADA FERRADURA DE CAVAL

Ols. F. Bissel

EL TRANSBORDADOR DAMUNT DEL RIU NIÀGARA

recaença aquest indret quan el tramvia, empès per les exigències de la circulació urbana, entra al Canadà, sense que per això els duaners posin traves de cap mena. Els passatgers, ni tan solament heuen esment del pas de la frontera.

En sortir del pont, ja som al Canadà i per ara res no ens asabenta que ens trobem en una altra nació. El Canadà i el Nord-Amèrica tenen un conveni per tal d'estalviar molèsties als turistes, perquè només del Canadà s'albiren bé les cascades.

El tramvia segueix la ruta esquerra de les gorges del Niàgara en la seva part alta, on hi ha el parc Reina Victòria, i un balcó d'un quilòmetre, des del qual es frueix de la millor visió de les cascades i de l'engorjat que les aigües segueixen riu avall. Des del Parc Reina Victòria, concorregut sempre per infinitat de turistes, hom copsa, d'un cop d'ull, tota la magnitud i estructura dels dolls d'aigua que formen les cascades.

El riu Niàgara, derivació dels quatre llacs de l'Oest dels Estats Units, Èrie, Huron, Michigan i Superior, té una amplada de 100 metres en una llargària de 32 quilòmetres, amb un desnivell poc pronunciat; però en ésser a 24 quilòmetres del llac Èrie, el riu es desnivella i va prenent impetuositat el seu corrent, a mesura que s'acosta a les cascades, prop de les quals arriba amb rapidesa vertiginosa, perquè llavors el llit del riu duu un desnivell de setze metres.

Un quilòmetre abans de les cascades, el riu es bifurca i forma la petita *Green Island* (illa verda) i una altra de gran, *Goat Island* (illa de la cabra), la situació de les quals en mig de l'atmosfera humida, esdevé a posta per crear una vegetació exuberant i una flora riquíssima. Són visitades tothora pels turistes perquè des d'elles es gaudeix de panorames esplèndids.

Per la banda dreta de les dues illes, un braç de riu es llença formant la Cascada Americana, que té 330 metres d'amplada per 47 metres d'altura, i, a l'esquerra, un altre braç de riu dóna la volta a les illes, i, en angle recte amb la Cascada Americana, que pertany al territori americà, cau al fons, tot formant la cascada Ferradura de Cavall, el qual nom li pervé de la forma circular que té el llit del riu en aquest indret. Llavors el Niàgara canvia de direcció en angle recte, de O. a N., i als 8 quilòmetres més avall desemboca al llac Ontàrio.

La cascada Ferradura de Cavall té 915 metres d'amplada i 44 metres d'altura, i està partida per la frontera Americana-Canadenca; per això algunes vegades hom li dóna el nom de cascada

del Canadà. Ambdues cascades llencen amb impetuositat esfereïdora un doll d'aigua de més de 425 metres cúbics cada minut.

Malgrat la pluja contínua que produeix la caiguda d'aquesta enorme massa d'aigua i la remor eixordadora i eterna que sura en l'ambient, hom roman extasiat en front d'aquest espectacle meravellós. I ara, de cara a la Cascada Americana, que per bé que és més petita raja amb solemnitat i elegància, i després contemplant la Canadenc a la qual gairebé tenim als nostres peus, i sense ésser la més bella és la més majestuosa, anem copsant els diferents aspectes de l'aigua, la impetuositat de la caiguda i el canviament continu de les tonalitats dels verds de maragda que transparenten com en un immens joiell.

Després, el riu, que ha canviat de direcció, davalla planer de tal faisó que fins a l'hivern es gela, i als 380 metres, enormes masses de bromera assenyalen nous llençaments d'aigua entre les roques obstructores, que produeixen efectes sorprenents encara que no són cascades.

El tramvia segueix per la part alta de la ribera del Canadà, des d'on molt sovint es gaudeix d'espectacles impressionants vers les gorges del riu Niàgara, la cursa del qual descriu algunes corbes que amaguen la visió plaent de les cascades, però altrament enlairen la bellesa de l'engorjat. El tramvia duu un cartell que diu *Most magnificent Scenic Route in the World*.

En una d'aquestes corbes el tramvia s'atura i cal baixar per tal d'emocionar-nos dintre del transbordador aeri d'anada i tornada. És l'atracció predilecta de tots els turistes que visiten aquests indrets, i certament la més impressionant.

Davallem unes escales, com si pretenguéssim baixar al riu, i a mitja pendent entrem en una mena de gàbia quadrilonga, penjada en un engrallat de ferro, que llisca per damunt d'uns cables que van de l'una banda a l'altra, en una recolzada que fa el riu en canviar de direcció en aquest indret. El transbordador, doncs, no travessa el riu sinó que segueix el diàmetre de la recolzada i per això no canvia de frontera, i roman al Canadà.

En contemplar aquest artefacte, obra admirable de l'enginyer espanyol Torres Quevedo, hem sofert una desillusió, perquè ens havíem forjat la idea de que aquesta encavallada de ferro travessava el riu a l'altura de les cascades; però, tot i no essent així, en passar pel damunt l'aigua a l'alçària de 30 metres, en un indret feréstec de l'engorjat, produeix una impressió de basarda que sorprèn.

En sortir del transbordador, el tramvia, que ja havia donat la volta a la recolzada amb els passatgers temerosos, esperava la nostra vènia per continuar la resta de les gorges, i ben aviat entrem novament a Amèrica, després de travessar el pont Superior internacional. Des d'aquí el tramvia davalla ràpidament fins gairebé arran de l'aigua, per tal que el públic tingui l'avinentsa d'esgarriar-se en front del davassall d'aigua, que amb impetuositat esfereïdora, es llença riu avall sota els seus peus.

L'aigua, amansida per l'escàs desnivell de més amunt, davalla silenciosa, fins que unes roques monstruoses, que s'aixequen d'un fons de quinze metres, li obstrueixen el pas. Aleshores, l'aigua es revoluciona contra l'obstacle i contra l'estretor del riu, que en aquest indret no més té 90 metres d'ample, i, produïnt admirables rebulls, pren formes capricioses, i aixeca onades, i s'infla intempestivament, i escampa un soroll eixordador, tot llençant-se amb una força incalculable, i això produeix els Ràpids, que tanta d'anomenada han donat a aquests indrets.

El 1883, el capità Webb pretengué travessar els Ràpids tot nagent, i perdé la vida. Després, d'altres decidits ho han aconseguit davallant tancats dintre una bota.

Tanmateix l'espectacle que albirem no té parió, i hom resta profundament impressionat.

Durant aquesta tarda, el tramvia ens ha dut per paratges deliciosos, des dels quals hem fruit emocions intenses; hem recorregut tot el Parc Reina Victòria, del Canadà, on s'aixequen infinitat de xalets elegants, avingudes ombrejades, confortables hotels; hem utilitzat el transbordador com a badocs turistes; abans de passar el pont fronterer hem albirat el monument i la tomba del general Brock, que s'aixeca al Canadà, en mig de la verdor fosca dels avets i al cim d'un petit turó, i, després de tot, els duaners tampoc ens han molestat gens ni mica.

Passats els Ràpids, el tramvia s'adreça de pressa a Niàgara, ciutat a la qual arribem a l'hora justa de sopar.

Després, cal anar altra vegada a les cascades, perquè la feina del turista que visita el Niàgara, és contemplar-les al matí, tarda i nit, car a cada hora, a cada moment, tenen un especte diferent: durant el matí hom les copsa embolcallades pel contrallum; a la tarda esdevenen amarades de sol, i, a la nit, infinitat de reflectors elèctrics hi projecten davassalls de llum.

Per això, en havent sopat, tothom s'adreça al balcó del Parc Victòria, del Canadà, des d'on es frueix còmodament de l'especta-

cle fantàstic produït per les cascades il·luminades per més de un bilió tres cents vint mil milions de bugies elèctriques (?). Les llums sovint canvien de color i les cascades resten plenes de coloraines, que, per bé que les fan més vistoses, als nostres ulls fan l'efecte d'una postal de poc preu il·luminada.

Una enorme gentada es passeja de cara a l'escenari, i suporta pacientment la mullena de la boira, que de vegades fins difuma la intensitat dels reflectors. Nosaltres romanguérem molt de temps davant les cascades; però no ens entusiasmarem quan les coloracions artificials les esvaïen, perquè, influenciats a bastament per la visió natural que servàvem de la tarda, les copsàvem tal com eren llavors, banyades per la llum del dia, que evidentment és la llum de les llums, mestressa de la sublimitat.

I embolcallats per aquests pensaments, retornàrem a l'Hotel a mitja nit.

L'endemà, gaudírem de l'excursió més emocionant per a l'excursionista del Niàgara, la qual té per objecte pujar riu amunt i aturar-se on l'aigua rebot després de caure tot produïnt la boira que ho envaïx tot.

Un vaixell de vapor, petit i fort, guiat per gent experta i coneixedora dels fons del riu, surt de l'engorjat del Canadà, travessa el riu per tal d'embarcar els passatgers de la ribera americana, i remunta el riu fins a situar-se prop del caient de l'aigua. Vers aquest vaixell adreçarem els nostres passos.

En sortir de l'hotel, davallem al *Prospect Parc*, un parc grandios ple de vegetació, que s'estén quatre quilòmetres per la ribera americana del riu Niàgara i fineix a les cascades, vora de les quals un funicular davalla al llit del riu, on s'escau un embarcador de fusta bastant primitiu.

Des de l'estació superior d'aquest funicular, hom frueix de visions esplèndides vers les cascades que albirem als nostres peus; en front tenim el Canadà sembrat de xalets i hotels; al fons, l'aigua escumosa que davalla amb impetuositat, empresonada per l'alterós engorjat, en els vessants del qual s'albiren, penjades en el rocam, infinitat de fàbriques enormes, productores de força elèctrica per més de 700 mil cavalls, la qual és transportada a dues centes milles lluny, després d'haver-ne emprat bona part en les indústries establertes aquí, precisament per aquesta avinentesa.

Quan sortírem de l'estació inferior, el vaixell s'apropà a l'embarcador. Arran de l'aigua la boira és més densa, i cau damunt les nostres persones sense compassió.

A dins el vaixell ens proporcionen impermeables, i tot triant les mides, les rialles són generals, perquè ningú no troba el corresponent a la seva persona. Els impermeables són grans, gruixuts i amb caputxes desmesurades que produeixen una calor asfixiant i fan fer una fatxa d'espanta criatures. Malgrat tot, sort en tenim d'aquests impermeables pesants i amoïnosos, perquè la boira esdevé pluja contínua i intensa en els indrets on hem d'anar.

El vaixell *Maid of the Mist* (Donzella de la boira) venç amb pena el corrent de l'aigua, i lentament s'atansa al caient, mentre els impermeables regalimen per tot arreu, i les nostres persones, amagades sota el pes feixuc, resten embolcallades per una boira constant, que molt sovint no permet d'albirar el bell i esfereïdor espectacle que es desentrotilla ben a prop nostre.

L'aigua de la Cascada Americana, a mercè del pronunciat pendent superior a l'altura de 47 metres, descriu una corba, per sota la qual es pot transitar amb precaució. La corba amb què es projecta la cascada Ferradura de Cavall no permet aquesta avinentesa, perquè la configuració curvilínia del llit superior no deixa pas.

La força d'impulsió és tan enorme, que per tal de comprovar-la, l'any 1829 fou tirat, des de sis metres de la vora superior, un vaixell de guerra desarmat, el qual caigué al fons i en seguir la corba de l'aigua no rascà gens ni mica la roca cantonera.

El petit vaixell s'atança fins vora vora del caient de l'aigua, i llavors la mullena no ens deixa obrir els ulls. Som davant la cascada Ferradura de Cavall, i fent cas omís del vent, de la boira, del corrent, de la mullena, de la basarda dels passatgers, de la turbulència de les aigües i, sobretot, del soroll que ens té astorats, el vaixell segueix els 915 metres de l'amplària de la cascada amb la major seguretat, dóna la volta, i, als 45 minuts, acaba el seu recorregut turístic a l'indret mateix del qual havia sortit.

Ja de peus en terra, ens acomiadem de les cascades, i per darrera vegada, contemplem la majestuositat d'aquestes aigües, que, en mig del seu heroisme per tal de donar vida a aquesta regió, que mercès a elles ha pres un creixement insuperable, esdevenen també mortalla de les moltes vides humanes que cada any engoleixen dels suïcides i accidents fortuïts.

Cal fer esment de que actualment més de dos milions de turistes visiten aquests indrets, i cada dia augmenta el nombre de indústries que es creen a l'empar de la potencialitat hidro-elèctrica del Niàgara, desenrotllada pels mitjans poderosos que els *yankees* tenen al seu abast; que, esmerçats per ells, tanmateix esdevenen

incomputables per la saga del dolar. Però en aquest cas concret, en el qual concorren en lluita constant la naturalesa i el materialisme, els mitjans emprats deixen sospitar la pretensió d'esmenar l'obra del Creador.

Certament que els *yankees*, amb els ulls fets al materialisme, han esmerçat les seves energies en fer coses grans i cal confessar que moltes de vegades ho han aconseguit; però enfront de les cascades del Niàgara, obra colossal de la naturalesa, les coses humanes més grans esdevenen petites, perquè aquí no depenen dels homes sinó de la voluntat de Déu.

FRANCESC DE P. BLASI

Niàgara, 28 juny, 1926.

Notes d'un viatge per Sicília

SIRACUSA

V A ésser una de les ciutats més famoses del món antic, émula d'Atenes, de Cartago i de Roma, al fort poder de les quals plantà coratjosament cara, més d'un cop. Flor de l'hellenisme a Occident i campió de la civilització grega contra la barbàrie púnica, la seva història ofereix tota una sèrie d'aconteïments extraordinaris.

Segons explica la llegenda, una colònia de Corintians, conduïda per Archia, s'establí, el 734 a. C., en la petita illa Ortígia, després de treure d'aquell lloc als Sículs que l'habitaven, i als quals empenyeren vers a l'interior. La ciutat fundada pels grecs, esdevingué ben aviat la metròpoli de gran part de Sicília, i quan aquella anà creixent de veïnat, es bastiren pel cantó de terra ferma, quatre nous barris anomenats l'Acradina, Tica, Neàpolis i Epípolis, relligats tots ells, per una muralla que tenia un circuit de 27 quilòmetres. Aleshores la població de Siracusa, assolí la grossa xifra de 500.000 habitants.

El primitiu govern republicà oligàrquic, degenerà en una lluita civil, aprofitada per l'ambiciós Geló, tirà de Gela, per apoderar-se de la ciutat. Amb aquest príncep, fundador de la gloriosa dinastia

dels Dinomedins, començà l'esplendor de l'Estat siracusà, el qual, després de l'esclatant victòria sobre els cartaginesos a Himera, el 480 a. C., imposà la seva supremacia damunt les altres ciutats sicilianes. Sorgiren en aquell temps, i després durant el regnat de Jeró I, temples grandiosos, i les arts i els artistes foren protegits, i es concentrà a Siracusa, el bo i millor de la intel·lectualitat grega, com Esquil, Píndar, Epicarm, Baquilic, Pausània, i altres eminents poetes.

Després d'un llarg període de dissorts i de noves lluites civils, i quan els cartaginesos, prevalent-se de la desunió dels siracusans, es disposaven a venjar les seves desfetes anteriors, sortí aleshores la figura eminent de Dionís el Vell, el qual desbaratà els plans dels pitjors enemics de la seva pàtria. Gran general i home d'Estat, Dionís I, va assolir el poder quan sols tenia 25 anys, i va fundar un veritable imperi siracusà, que comprenia gran part de Sicília i de la Magna Grècia. A ell es deu la construcció del cèlebre castell Eurial, i l'engrandiment de la seva capital amb els nous barris que havem esmentat suara, els quals circumvallà amb les muralles que porten el seu nom. La seva glòria s'escampà arreu i arribà Dionís a ésser considerat com el més poderós príncep del seu temps, després del rei de Pèrsia.

A l'esplendor dionisià, succeïren tristos anys de discòrdies, i fou una sort per la illa, trobar amb Timoleont de Corinte, un savi conductor de pobles i un bon general, el qual retornant la llibertat a Siracusa, sabé portar a cap la unitat siciliota, i desbaratar el nou perill púnic que l'amenaçava. Els siracusans tingueren per Timoleont un veritable culte, i, a la seva mort (336 a. C.), li tributaren honors excepcionals, que, per llur solemnitat, recordaren els fets quan la mort de Geló.

Ben aviat va començar la funesta hora de la decadència de Siracusa, a conseqüència d'una reproducció de lluites i d'usurpacions, que al seu darrera sols deixaren odis i desavenences intestines. Després d'una llarga sèrie de tràgiques usurpacions, pujà al poder, aclamat pel poble, un bon monarca, el qual prengué el nom de Jeró II. Semblà llavors relluir el segle d'or de la ciutat, amb el ressorgiment de les ciències i de les lletres, els representants de les quals foren Arquímedes i Teòcrit. Hieró II en els seixanta anys del seu regnat (275-216 a. C.), procurà la felicitat del seu poble, i amb una sàvia i prudent política, va saber mantenir bones relacions amb Roma. Un cop mort aquest bon governant, el seu successor es deixà portar per les faccions en què estava dividida la ciutat,

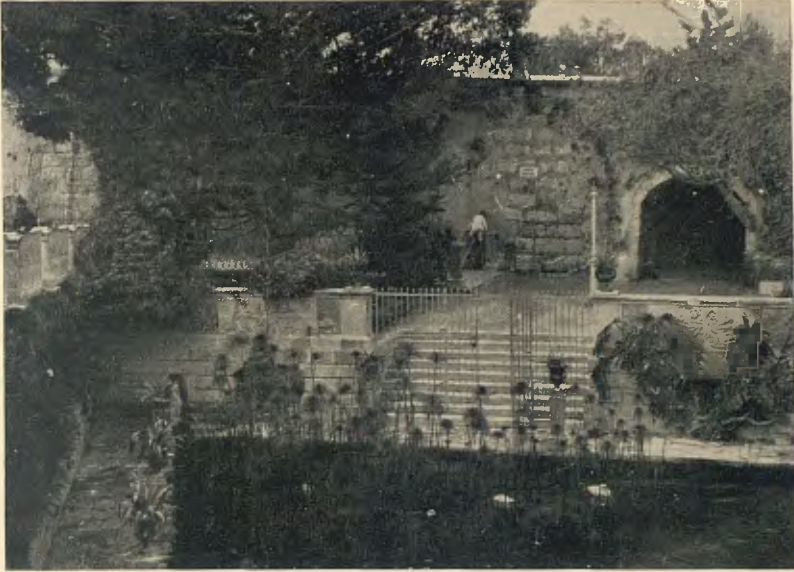
la una de les quals favorable als cartaginesos, i l'altra, als romans. El jove príncep va ésser assassinat a Leontini, i la República que el succeí, va caure en mans dels cartagenòfils, per qual motiu, un fort exèrcit comandat per Marcel, assetjà Siracusa. El setge durà molt de temps, però finalment la ciutat sucumbí, malgrat l'esforç que per salvar-la, posà Arquímedes, que ofrenà la vida a la seva pàtria.

Tot el temps de la dominació romana, Siracusa anà davallant cada dia més, i la seva passada grandesa es perdé ràpidament. Aquesta ciutat va ésser la primera, a Occident, que rebé l'alenada de la fe cristiana, puix que, segons una antiga tradició, Sant Pau s'hi deturà, l'any 44, de pas del seu viatge a Roma, acompanyat de Marcia, que fou el primer bisbe de Siracusa. En el període bizantí, va ésser la Seu de l'exarc, i també per poc temps, amb Eracli Constant, esdevingué la capital de l'imperi (663-668).

Quan les invasions dels vàndals i dels gods, Siracusa es lliurà de la borrasca, i continuà conservant-se més grega que no pas llatina, però després no pogué contenir l'irresistible irrupció musulmana del 876. Pocs ciutadans se salvaren del desastre, i segons un escriptor sicilià, Siracusa, convertida en un laberint de ruïnes i sense ànimes vivents, quedà reduïda a la sola illa Ortígia. D'aleshores ençà, la veritable capital de Sicília, ha estat Palerm.

Alliberada per poc temps (1038-40) del poder musulmà, pel general bizantí Jordi Maniace, en 1085 s'apoderaren els normands, els quals reconstruïren la ciutat i la convertiren en una plaça forta. Seguiren després les dominacions sueva, anjovina i la catalana. Durant aquesta darrera, la ciutat esdevingué cap d'un domini de caràcter feudal, que a més de Siracusa, comprenia altres ciutats i viles de Sicília. Era la «cambra» que el rei Frederic concedí a la seva muller Elionor, i que després disfrutaren totes les regines del casal aragonès, fins que Carles V l'abolí a principis del segle XVI. Aquesta capitalitat, mal fos d'un domini feudal, contribuí al desenvolupament de la ciutat, com ho denoten els sumptuosos palaus que conserva d'aquella època.

Siracusa, des del punt de vista arqueològic, és una de les ciutats més importants de Sicília. De les èpoques grega i romana, en resten monuments interessantíssims, per dissort molt destroçats, però que així hi tot, tenen encara una valor extraordinària. Les altres successives influències artístiques, també hi deixaren remarcables construccions de caràcter religiós i civil, que porten algunes d'elles, ben impresa, la influència catalana.

SIRACUSA : FONT D'ARETUSA

On. G. Belg

SIRACUSA : PLAÇA DEL DUOMO. LA CATEDRAL I PALAU MUNICIPAL

SIRACUSA : SARCÒFAG CRISTIÀ DEL COMTE SALERIO I ADELFA

Fig. G. Boig

SIRACUSA : RELLEU DE SANTA EULÀLIA EN EL PORTAL DE LA CONFRARIA DE SANT SEBASTIÀ

SIRACUSA : PATI DEL PALAU DELL'OROLOGIO

On. G. Roig

SIRACUSA : CAPELLA DE SAN MARZIANO A SANT JOAN DE LES CATACUMBES

SIRACUSA : PALAU MONTALTO

Gra. G. Nalg

SIRACUSA : L'ORELLA DE DIONÍS A LATÒNIA DEI PARADISO

Dividirem la nostra tasca referent a Siracusa, en dues parts: la ciutat moderna i la ciutat antiga. Començarem per la primera.

LA CIUTAT MODERNA

És una ciutat marítima, de molt de moviment de vaixells, per la seva proximitat a les grans rutes de la mediterrània. Té dos ports, el Port gran i el Port petit, separats ambdós, per la ciutat moderna. Aquesta, com tenim manifestat, ocupa sols una petita part de l'emplaçament de l'antiga metròpoli, ço és, la illa d'Ortígia, unida amb la terra ferma pel Pont nou. Els espanyols convertiren Siracusa en una plaça de guerra, envoltada de muralles i de fortificacions, les quals han estat enderrocades de l'any 1860 ençà. Els carrers, estrets i tortuosos, amb les cases ennegrides per la humitat i l'aire de la mar, són característics, per donar la impressió de passar per corredors i camins interiors d'una fortalesa. En alguns barris, la netedat és bon xic abandonada, amb botigues fosques on viu la gent agombolada, en mig de tota mena de mobles i d'atuell.

A la mateixa punta de la illa Ortígia, hi ha el castell Maniace, que recorda el nom del general bizantí que fortificà aquell lloc, en pretendre reconquistar la Sicília, en poder aleshores dels alarbs. La fortalesa, però, pertany a l'època de l'emperador, de la casa de Suàbia, Frederic II. La porta del castell és de marbre, i té al desobre una inscripció espanyola, del 1614, i un escut també espanyol, amb l'àguila coronada.

PORTA MARINA: En enderrocar les muralles del segle XIV, es conservà intacta aquesta porta. És de pedra picada i té en el frontis Nord, sobre l'arc, un bonic edícul d'estil gòtic espanyol.

FONTANA DEGLI SCHIAVI: Es troba en el Foro Víctor Manuel, que és un magnífic passeig que hi ha al costat del moll del Port gran. La font és molt fonda, i es diu que va ésser construïda per al subministrament d'aigua als vaixells que visitaven el port, servei que feien els esclaus. Esculpit en el pany de la muralla, es veu un gros escut d'Espanya surmuntat per un àguila, i la data de 1571. A cada costat, hi ha també un escut, més petit, amb un castell.

Seguint el mateix passeig, en amunt, es troba un petit jardí, al mig del qual s'alça l'estàtua d'Arquímedes, que era el més savi geometra del seu temps. Vell ja de 75 anys, sabé animar els seus

conciutadans per defensar la ciutat, i amb el seu geni, inventà moltes màquines de guerra que contribuïren a allargar per espai de 18 mesos, el setge que els romans tenien posat a Siracusa.

A un extrem de l'esmentat jardí, i un cop s'ha passat per dintre d'una petita mina o foradada, es troba la

FONTANA ARETUSA: Fou molt celebrada pels antics, per la seva pintoresca bellesa i grandiositat, i merescué ésser anomenada per Ciceró, d'increïble magnitud. És fama que aleshores tenia un quilòmetre de circumferència, i la seva deu d'aigua, netíssima i dolça i plena de peixos de diferents colors, sorgia de dintre una roca amb tanta d'abundor, que talment semblava un torrent. Segons es desprèn dels textos antics, l'aigua estava considerada com a miraculosa, la d'aquesta font, al voltant de la qual s'estenia una grandiosa graonada de marbre, amb l'estàtua d'Artemide al mig.

Actualment l'aigua surt també de l'interior d'una roca, però no és salubre, ni de lluny tan abundosa. Cau l'aigua dintre d'una mena de safareig, circumvallat per una alta muralla de pedra que la separa de la mar. Conserva encara certa beutat per les plantes tropicals que hi verdejen, i més que res, per la famosa faula que li donà nom, i que a tants de poetes ha fet cantar en belles estrofes. Aretusa era una ninfa bellíssima, molt estimada d'Artemide (Diana) per la seva bonesa i honestat. Alfeus, fill de l'Oceà, i rei dels rius de la Grècia se n'enamorà, un dia que ella, cansada de la caceria, anà a banyar-se en les aigües d'aquell. Aretusa per fugir dels esclats amorosos del déu fluvial, es llençà a la mar, però Alfeus la va perseguir fins a les costes de Sicília, on, precisament a Ortígia, Artemide, invocada per la ninfa, la va convertir en una font; així Alfeus pogué unir-se amb Aretusa, barrejant les seves aigües amb les de l'estimada. D'aquest fet fabulós en sortí la creença dels antics que a la font Aretusa desembocava el riu Alfeus, provinent de la Grècia. També per això, el poeta Ibico (segle vi a. C.) conta que havent llençat una copa en el riu Alfeu, a Olimpia, la va veure després aparèixer en aquesta font siracusana. S'afegia encara, que durant els festivals olímpics, quan l'aigua de l'Alfeu s'enrogia per la sang dels bous sacrificats, també la cèlebre Aretusa presentava la mateixa color.

Entrant vers el centre de la ciutat, es troba a poca distància de la font Aretusa, la irregular plaça del Duomo, de molta visibilitat pel seu bonic conjunt d'edificis, en llur majoria d'estil barroc.

LA CATEDRAL: (Santa Maria del Piliero o delle Colonne). La seva sumptuosa façana és del segle XVIII, projectada per l'arquitecte P. Picherelli. S'alça la Catedral sobre el basament d'un temple antic, dedicat a Minerva, en el segle V, a. C., que segons els escriptors de l'antiguitat, era un edifici meravellós per la seva beutat i esplendent riquesa. Tenia les portes de vori i or, i sobre el temple s'alçava l'estàtua de Minerva, amb l'escut tot daurat i brunyit, de faisó que reflexava els raigs solars enllà de la mar.

Per comprendre la grandiositat del temple, cal només entrar dintre la Catedral, l'interior de la qual guarda gairebé intacta la planta antiga, amb bona part de les seves columnes dòriques, altes de 8 m. 60, amb capitells molt semblants als dels temples arcaics de Sellinunt i del temple de Júpiter Polieo de Girgenti. A l'exterior, formant part del mur Nord, es veuen dotze columnes, cinc de les quals estan mig posades al descobert, i les altres tapades pel mur.

El segle VII, després de J.-C., el bisbe Zosimo, va fer cloure la intercolumnata i, obrint vuit arcs en els murs de la cella, va convertir el temple pagà en una església cristiana. S'hi veuen alguns additaments de les èpoques bizantina i normanda. En els segles XVII i XVIII, es construïren varies capelles, entre les quals la del Sagrament, que posseeix bons frescos i un elegant reixat de ferro forjat. És també notable la capella de Santa Llúcia, que conté una bella estàtua d'argent de la titular, obra del segle XVII.

PALAU MUNICIPAL: Era l'antiga Sèu del Senat siracusà. L'edifici actual, de bona arquitectura del segle XVII, fou construït per Giovanni Vermexio. La sobrelevació és moderna. A continuació del Palau municipal, en la via Minerva, hi ha el senzill portal adovellat de la Confraria de Sant Sebastià, que no ofereix cap cosa de particular per a la majoria de la gent, però per a nosaltres, barcelonins, té un interès molt remarcable, per un petit relleu esculpit damunt la porta. Hi està representada la nostra co-patrona Santa Eulàlia, amb l'escut de Barcelona i una llegenda en català. L'aciençat home de lletres, en L. Nicolau d'Olwer, té publicat un sentit comentari allusiu al susdit relleu. Dificilment podríem nosaltres donar-ne una impressió més real i sentida, i per consegüent, preferim transcriure l'esmentat comentari: «Un carreu de la daurada arenisca del país, esculpit entrat el segle XV, sota el baix relleu de mig cos de la Santa, posa dos escuts, l'un amb les armes de la nostra ciutat, l'altre amb la petxina del pelegrí, i demés una filactèria amb la llegenda: *Sancta Eulària (sic?) virgo et martyr insignis civitatis*

Barchinonae. Bon català que això gravares, com t'agraeixo la incorrecció d'Eulària per Eulàlia que els lletrats del temps devien afrontar-te! Català i barceloní per ella et mostres i em sembla en aquesta llunyana Ortígia sentir el bell catalanesc del barri de la nostra Sèu! És que a l'església de Sant Sebastià hi hauria una germandat dels nostres? o potser aquesta advocació és posterior i l'església fou abans una Santa Eulàlia *dei Catalani*, com la de Palerm».

Un dels edificis barrocs de millor aspecte que s'alça en la plaça del Duomo, davant per davant del Palau Municipal, és el

PALAU BENEVENTANO DEL BOSCO, del segle XVIII, amb un bonic pati del mateix estil.

A l'extrem Sud de la repetida plaça del Duomo, hi ha la

ESGLÉSIA DE SANTA LLÚCIA, que pertany a un antic convent de monjes, on professaven les filles de les principals famílies nobles de Sicília. Dita església té una elegant façana barroca amb un curiós reixat de ferro forjat a guisa de gelosia. En els murs es veuen grossos escuts en relleu, amb les armes de Catalunya, de Sicília i d'Espanya. De l'interior del temple, ha de remarcar-se l'altar de Santa Llúcia, i sols com a devoció la imatge del Sagrat Cor de Jesús amb les ànimes del Purgatori.

Per acabar la descripció dels edificis més notables de la plaça del Duomo, esmentarem el del Museu Arqueològic Nacional, situat enfront de la Catedral.

MUSEO ARQUEOLOGICO NAZIONALE: És importantíssim. Conté una interessant col·lecció d'objectes de les primeres edats de l'home i una altra de molt nombrosa, de vasos, terracuites i monedes de les èpoques grega, romana i bizantina. Posseeix també algunes notables obres escultòriques d'aquells temps, de les quals remarcarem tres de les més sobresortints.

SARCÒFAG DEL COMTE VALERI I ADÈLFIA: És un sarcòfag cristià, de marbre blanc, en perfecte estat de conservació. Al mig, dintre d'una mena de petxina circular, hi ha els bustos, en alt relleu, de Valeri i Adèlfia; el primer vestit amb la indumentària pròpia d'un magistrat romà. Les 62 figures en relleu, que es desenrotllen en tres plans superposats, representen escenes de l'antic i del nou Testament. Aquest magnífic sarcòfag, pertany al segle IV o V des-

prés de Jesucrist, i fou trobat, l'any 1872, en les catacumbes de Sant Joan.

AURIGA DI DELFI: És una bella reproducció de la famosa estàtua de bronze, existent encara a Grècia, i que hom diu que vol representar Hieró I, mort el 478 a. C., el qual fou, demés, el seu donador.

AFRODITA ANADIOMENE: Estàtua decorativa hellenística dels darrers temps. Va ésser trobada el 1806, per Saverio Landolina, i per això és també coneguda per la Venus Landolina o Anadiomena. És de proporcions una mica més grans que les naturals, i per dissort, li manca la testa i l'avantbraç dret. Així i tot, es fa admirar per la seva perfecció. La deessa està representada en el moment de sortir del bany, i en actitud de recollir-se el vestit per tapar la seva nuesa. Aquest gest està reproduït amb una gràcia i veritat incomparables, que denoten la mà d'un artífex de la millor època de l'art grec.

Continuant la descripció dels monuments existents en la illa Ortúgia, esmentarem el

TEMPLE D'APOL·LÓ: Una inscripció trobada en aquell mateix indret, deixa endevinar aquest nom, però, segons la tradició estava dedicat a Diana (Artemide). És una construcció molt arcaica atribuïda als primers colonitzadors grecs, quan tot just havien fundat Siracusa, l'any 734 a. C. Apar que devia ésser un temple molt gran. La seva destrucció és gairebé completa, puix que sols en resten ruïnes. Es veuen quatre amples graons pertanyents a l'estilobat del pronao, troços de columnes, una de les quals reconstruïda en el seu primitiu estat, i poca cosa més. Bona part del seu antic perímetre, està cobert per una caserna i altres edificis.

SANTA MARIA DEI MIRACOLI: Petita església amb una porta de marbre, del 1501. Hi ha en la llinda dos escuts i Santa Llúcia, i en el timpà la Mare de Déu amb el Nin i dos Sants. Al costat esquerre de la façana, es veu una capelleta amb una bonica decoració quatrecentista, que diuen que pertany a l'art català, cosa que nosaltres no ens atreviríem pas a afirmar.

ESGLÉSIA DE SAN MARTINO: És del segle XIV, amb un elegant portal que podria ben bé figurar en una església de la nostra terra, tanta és la seva semblança amb les d'aquí.

ESGLÉSIA DE SAN GIOVANNI BATTISTI o San Giovanello: Pertany al segle XIV i està en ruïnes. La façana és molt senzilla, amb la porta formada per dues arquivoltes. Al damunt hi ha un bonic rosetó, i al costat del frontis s'alça el campanar d'espadanya.

PLAÇA ARQUÍMEDES: Està situada gairebé al centre de la ciutat i del barri on hi ha els edificis civils més bonics de Siracusa, dels segles XIV i XV, els quals recorden una època de benestar per a les famílies patrícies de la ciutat i de fort desvetllament de les arts. En l'arquitectura d'alguns d'aquests edificis, es veu ben bé constatada la influència catalana.

Al bell mig de la plaça Arquímedes, hi ha una important font monumental, amb la representació del mite d'Aretusa. Al costat Sud de dita plaça s'alça el

PALAU LANZA: És una elegant construcció de finals del segle XV, molt transformada, de la qual no res més en resta, que la part superior de la façana, amb bells finestrals, un d'ells gòtic.

A la mateixa plaça, al costat Oest, hi ha un altre palau, conegut pel

PALAU DELL'OROLOGIO, avui dia pertanyent a la Banca Italiana. Té un pati amb una escala exterior, del segle XV, que apar talment una reproducció dels antics patis senyorials de la nostra terra.

De l'angle NE. de la repetida plaça Arquímedes, seguint la via Montalto, es va a trobar el renomnat

PALAU MONTALTO: La seva façana és de pedra picada i forma dos plans. El de pla terreny és senzill, amb un massís portal que té al dessorre un bonic edícul amb una inscripció que esmenta el nom del seu primer propietari, Mirgulensis Macciotta i la data del 1397. En el pla superior són notables tres grans finestrals, dos d'ells ricament decorats. L'interior del palau està completament desfigurat.

Segons *l'Historie et Descriptione del Regno di Sicilia, di Giuseppe Carnevale*, dedicat *all'Eccellenza del Sig. Francesco di Moncada, Principe di Paternó.-1591*, en aquella època posseïa també l'esmentat Francesc de Montcada, el ducat de Montalto, per la seva muller, donya Maria d'Aragó, filla d'Antoni d'Aragó, i néta o besnéta de Ferran d'Aragó, primer rei de Nàpols. La susdita Maria d'Aragó, era la última descendent per línia masculina de la

família reial d'Aragó, i la seva mare era filla de D. Joan de Lacerda, duc de Medinaceli.

La circumstància d'ésser conegut el palau amb el nom de Montalto, fa suposar que passaria a ésser propietat dels ducs d'aquest títol, malgrat no haver estat els que l'edificaren.

PALAU BELLOMO: És un interessant exemplar de casa patrícia, de la Siracusa medieval. La part inferior remunta al segle XIII, i la superior va ésser reformada i adaptada al gust dominant en el segle XV, el qual, com tenim repetit, estava fortament influenciat per l'arquitectura catalana. Aquesta influència hi és ben palesa en el portal i en els finestrals, i potser encara més assenyaladament, en el pati interior amb la seva escala externa. L'esmentat edifici pertany avui dia a l'Estat, i és una dependència del Museu Arqueològic. Hi ha instal·lada la Pinacoteca, d'obres d'artistes medievals, en particular sicilians.

LA CIUTAT ANTIGA

En sortir de la illa Ortígia, es segueix l'ample Corso Umberto I, al final del qual es veu una columna de marbre sense capitell i les bases d'altres quatre columnes, que formaven part del Fòrum Romà, construït en aquell indret. Prop del Fòrum i de l'Estació del ferrocarril, hi ha el

GIMNÀS ROMÀ, que hom diu que el construïren els romans en el mateix lloc o molt a prop de l'antic gimnàs Timoleonteu, famós pel seu grandios porticat, que feia restar meravellats a tots quants el visitaven. L'origen d'aquest primer gimnàs, recorda la mort de Timoleont, al qual, estimat i venerat en vida, feren en el seu traspàs esplèndids funerals i el seu cos va ésser portat solemniament a l'esmentat lloc, on aixecaren la pira i sepultaren després les seves cendres. Més tard, per honorar la memòria del seu gran general, els siracusans aixecaren un gimnàs al voltants de la seva tomba.

Des d'arran de terra, puja una escalinata semicircular de marbre, que era on estaven els deixebles per escoltar la lliçó del mestre. Al centre, es veu el magnífic estilobat d'un edifici, amb bellíssims detalls escultòrics, que hom creu que pertanyen a la tomba de Timoleont. Caiguts d'ací d'allà, hi ha molts fragments de coronises, d'arquitraus i de columnes d'una gran perfecció i bellesa.

Del Gimnàs romà, per la carretera de Noto, als dos quilòmetres es travessa el riu Anap i després de seguida el Ciane. Es segueix aquest darrer riu per la seva vorera dreta fins a trobar la Font Ciane, famosa pels papirus que hi creixen, alts de 6 metres, especialment durant la tardor. Ciane era una ninfa que per intentar impedir el rapte de Proserpina, va ésser convertida en font. A cosa de deu minuts de la susdita font, s'alçava el temple de Júpiter Olímpic, de principis del segle VI, i d'estil dòric perípter exàstil, amb 42 columnes, de les quals sols en resten dues d'acanalades, i part de l'estilobat.

Tornant a la plaça del Fòrum romà, a la dreta, es troba el camí que mena a la barriada de Santa Llúcia, situada a la part antiga de la ciutat coneguda per l'*Acradina*. Prop de dita barriada hi ha la

ESGLÉSIA DE SANTA LUCIA, d'origen normand, amb la porta d'època sueva. A l'interior, en el fons de l'absis, es veu un gran quadro pintat per Miquel Caravaggio (1586), que representa l'enterrament de Santa Llúcia. Tocant a la pilastra de mà dreta de l'altar major, hi ha una columna de granit que, segons la tradició, indica l'indret on la donzella siracusana, sofrí el martiri (281?-304). A la mateixa mà, una escala baixa a la

CAPELLA DEL SEPULCRE, que és una petita església octogonal, mig subterrània, on es veu el lloc que serví de sepultura a la Santa abans que el seu cos fos traslladat a Constantinoble, des d'on anà a parar a Venècia, ciutat que té el goig de posseir-lo actualment. Al peu de l'altar, hi ha l'estàtua jacent, de marbre, de la Santa, obra del segle XVII.

Dessota l'església de Santa Llúcia, es descobriren l'any 1916, unes importants Catacumbes, la part més antiga de les quals correspon als segles II i III d. C.

SANT JOAN DE LES CATACUMBES: Aquesta església, la construcció de la qual es remunta al 1182, conserva ben poca cosa de la seva primitiva arquitectura. La façana està precedida de tres arcs, formats de fragments d'una obra medieval del segle XIV.

De l'antiga basílica bizantina, en resten les ruïnes al costat de l'església actual. Al dessota d'aquella hi ha la

CRIPTA DE SAN MARZIANO, que va ésser la primitiva catedral de Siracusa. Pertany al segle VI d. C., i té la forma de creu grega, amb

SIRACUSA : L'ANFITEATRE ROMÀ

Cl. G. Roig

SIRACUSA : VIA DELS SEPULCRES

SIRACUSA : TEATRE GREC

Clis. G. Bolg

SIRACUSA : L'ODEON

tres absis i quatre arcs sostinguts per pilastres de diferents mides. En els capitells, de marbre, estan figurats els quatre Evangelistes, amb inscripcions llatines. S'hi veuen també: una tomba que es vol que sigui la del Sant titular; l'altar on diuen que Sant Pau celebrà la missa i tres dies seguits va predicar al poble; i molts d'altres objectes que recorden diferents fets del cristianisme. En els murs, hi ha pintures medievals, mig esborrades pel temps i la humitat. Aquesta cripta, comunicava antigament amb les catacumbes, les quals són molt interessants. Tenen dos pisos, i agafen una extensió de vuit quilòmetres. S'hi ha trobat alguns sarcòfags cristians, el més notable de tots, el d'Adèlfia, existent en el Museu.

De la susdita església de Sant Joan, es va a la petita església de Sant Nicolau, d'estil normand, des de la qual es comença la visita dels més importants monuments de les èpoques grega i romana, existents a Siracusa.

LA NEÀPOLIS

És la ciutat nova dels antics, situada gairebé al mig dels altres barris que formaven la Siracusa d'aquell temps.

Primer que tot, precedit d'un rústic jardí, es troba el

ANFITEATRE: Grandiosa construcció de forma el·líptica, en part buidada a la roca viva, i la resta feta d'obra. Manquen els seients de l'alta *cavea*, i tota la part externa de l'edifici. Aquest tenia dues entrades, l'una al Nord, que és per on s'hi entra ara, i l'altra al Sud. Pot considerar-se com el monument més gran de la Siracusa romana, i, exceptuant el Colisseu de Roma i l'Anfiteatre de Verona, és també el de majors dimensions del món romà. Va ésser construït en temps d'August o bé als començos del regnat de Tiberi.

La seva arena mesura 70 metres en el seu eix major, i 40 metres en el menor, circumvallada pel mur del *podium*, el qual a l'antigor estava revestit de marbre i coronat d'un coronament amb estàtues. Gairebé al centre de l'arena, hi ha una mena de dipòsit rectangular, amb dues pilastres al mig, el qual té comunicació amb dos aqüeductes subterranis que recorren tota la llargària de l'eix major de l'arena.

A 150 metres de l'Anfiteatre, hi ha la

ARA D'HIERÓ II: Era el lloc on els devots habitants de Siracusa cremaven perfums, feien libacions, i on immolaven i sacrifi-

caven els animals en honor dels déus. Segons l'historiador Diodor, aquest monument tenia la llargària d'un estadi, ço és, 198 metres, per 24 d'amplària aproximadament. Fou aixecat per Hieró II (segle III a. C.), a fi de perpetuar la festa de la llibertat, instituïda després de l'enderrocament de la tirania de Trasíbul. Durant el govern de l'esmentat Hieró II, es conta que s'immolaven cada any 450 bous en honor de Júpiter Alliberador. Estava construïda aquesta grandiosa Ara, tota ella de pedra picada, amb un basament o estilobat de tres graons, damunt el qual s'aixecaria una llarga columnata.

Enfront de l'Ara de Hieró s'obre la

LATÒMIA DEI PARADISO, que és una immensa pedrera, fonda de 20 a 30 metres, actualment convertida en jardí. Es diu que va ésser excavada pels 50.000 cartaginesos fets presoners en la cèlebre batalla d'Himera (480 a. C.). En mig de la pedrera sorgeix una colossal pilastra, al cim de la qual és tradició que un guarda vigilava constantment els presoners. Altres grans blocs de pedra, caiguts a terra, han fet suposar que podia haver estat coberta aquesta latòmia, en qual cas l'enderrocament hauria obeït a les filtracions d'aigua o bé als terratrèmols. El que ha donat més renom a la *Latòmia dei Paradiso*, és sens dubte la

ORELLA DE DIONÍS, grandiosa caverna excavada a la roca viva. Presenta la forma d'una S, i la seva boca té certa semblança amb el conducte auditiu humà. Aquesta cova artificial té 65 metres de fondària, de 5 a 11 metres d'amplària i 23 metres d'alçària. És famosa pel seu tornaveu d'una sonoritat extraordinària, el qual ha donat origen a la llegenda de que Dionís el Vell, havia fet construir aquest lloc per oïr el que poguessin tramar els condemnats polítics que hi estaven tancats.

GRUTA DEI CORDARI: És molt gran i pintoresca i forma també part de la repetida Latòmia del Paradís. La seva volta i els murs laterals, són coberts de molsa, produïda per nombrosos degotalls, l'aigua dels quals, en caure, forma un gran basal. El nom li pervé dels cordaires que des de temps immemorial tenen establerta la seva indústria dintre de la gruta.

Dintre del perímetre de la ciutat antiga, hi ha altres latòmies de més o menys importància. Són conegudes amb els noms de Santa Venera, Casale, dels Caputxins i del Filòsof, les quals donen

a Siracusa una fesomia ben particular. És de creure que totes elles van ésser primitivament unes pedreres, utilitzades més endavant com a presó dels captius de guerra. Després de l'esclatant victòria dels siracusans contra els atenesos, els presoners tancats en les latòmies, foren venuts com esclaus, però segons es conta, n'hi va haver alguns que recobraren la llibertat no res més perquè sabien recitar de memòria els versos d'Eupiride, cosa que demostra el grau de cultura assolida per ambdós bàndols.

VIA DELS SEPULCRES: Les tombes són obertes a la roca viva, a banda i banda del carrer, en mig del qual es veu ben marcat el solc que hi feren les rodes dels carros. Dites tombes pertanyen a èpoques diferents, inclús dels darrers temps dels romans.

L'esmentada via dels Sepulcres es troba sobre mateix del

TEATRE GREC: Per comprendre millor aquest monument, diu un autor que precisa conèixer abans l'origen de la representació dramàtica, dels chors, dels actors, de les primeres tragèdies i del primer teatre de Grècia.

En la construcció de tots els teatres antics, tant els grecs com els romans, van prendre com a tipus, amb lleugeres modificacions, el famós teatre de Dionís, considerat com el primer que, obrat en pedra, es bastí en el món, les venerables ruïnes del qual es veuen encara en el vessant meridional de l'Acròpolis d'Atenes. Igual que aquell, el de Siracusa està format de tres parts principals: la *cavea*, que consisteix en una sèrie de graonades concèntriques i en semicercle, on es sentaven els espectadors; l'*escena*, sobre la qual representaven els actors, i l'*orquestra*—el pati dels nostres temps—o sigui l'espai comprès entre l'escena i els seients, on el chor feia les seves evolucions, acompanyades de cants i de danses, al voltant de l'altar dedicat a Dionís, que hi havia al mig.

Els actors havien de posseir una habilitat especial i llargs estudis, com també tenir una veu robusta i de prou elasticitat, per cantar vàries parts, compresa la de les dones, les quals no podien ésser artistes de teatre. Igualment calia que tingués el comediant una gran memòria per poder cantar, sense apuntador, tot el drama puix que com és sabut, totes les comèdies antigues eren cantades. En el començament, el mateix compositor feia d'actor principal, però més tard varen nàixer els professionals i, aleshores, els artistes eren contractats segons les necessitats. El chor, que de bon principi tingué una part preponderant en les representacions tea-

trals, es componia de 12 a 24 cantaires, els quals no es movien de l'*orquestra* durant la representació, i començaven per dansar al volt de l'ara de Dionís, precedits del seu director (Corifeu). La cançó narrava les aventures del déu, el mateix les tristes que les alegres. Aquesta cançó, era valenta de conceptes i de mètrica lliure i se'n deia ditirambe. Els ditirambes de caràcter seriós, es convertiren gradualment en obres tràgiques, mentre que de les lliures i satíriques en varen sortir les comèdies. Quan l'art dramàtic anà assolint més perfecció, el diàleg s'allargà, i es restringí, en canvi, la part del chor, com també en lloc de ressenyar exclusivament les aventures del déu Baccus, foren aquestes substituïdes per la història d'alguns dels herois, dels quals tan bon planter va posseir Grècia.

La immensitat d'alguns dels teatres antics—el de Dionís podia contenir 30.000 espectadors—obligà els actors, per tal d'ésser vistos i sentits, a usar el *coturn*, amb el qual obtenien una alçària major que l'ordinària. Per igual motiu s'explica també l'ús de la màscara per tal de fer ressaltar les diferents expressions de la cara—d'alegria, patètica, de traïdoria, severa, etc.—i, ensems se'via de tornaveu.

El teatre de Siracusa és el monument de la ciutat que millor demostra el seu esplendor passat. Després del de Miletó, és el teatre més gran que el món antic havia posseït, i per això Ciceró el qualificava de Màxim. S'atribueix la seva construcció a Geló, a fi de commemorar la victòria d'Himera (480 a. C.), però no manca qui diu que pertany aquest teatre als darrers temps de Hieró I (478-67 a. C.). El que es dona com a segur, és el nom del seu arquitecte un cert *Democopo*, per sobrenom Mirilla.

El repetit teatre té un diàmetre de 134 metres. i com el de Dionís, és excavat a la roca viva. De l'edifici corresponent a l'escena, no en queda res, com no siguin dos grans pilans de pedra, un a cada costat. Entre aquests i l'escena es veuen, també excavats a la roca, tres fondes canals paral·lels i una altra de més llarga i ampla que les entrecreua. Dites canals o rases, eren abans en llur major part cobertes, i tenien per principal objecte, el de servir de caixa harmònica. La canal més acostada a l'escena i la que transversalment passa pel mig de l'orquestra, servien per engolir l'aigua de pluja que s'escorria de la *cavea*. La mateixa servitud tenia, i té encara l'estreta rassa oberta al dessota i pel volt inferior de la primera graonada.

L'escena amidava de 8 metres a 8 i mig de profunditat, i l'or-

questra, situada al seu davant, tenia 29,28 metres. A cada costat hi ha un grandíós corredor que comunicava amb l'avantcós i després amb el vestíbul de l'interior de l'escena. Per ambdós corredors sortien alhora choristes, dividits en dues fileres, i tot cantant restaven en semicercle, al voltant de l'ara o altar de Dionís (Baccus).

En la *cavea*, hi ha 46 graonades concèntriques, però antigament n'hi havia seixanta. Les onze primeres són més baixes i amples i estan separades de les altres per un graó més alt. En llur origen estaven aquelles revestides de plaques de marbre blanc, i els seients estaven reservats únicament als magistrats, generals i sacerdots, els quals tenien llur entrada per l'avantcós de l'escena o pel camí existent al darrera dels grans pilans. Els altres espectadors entraven per dos grans corredors que comunicaven directament amb l'orquestra. La *cavea* està dividida, de dalt a baix, en nou sectors o *cunei*, d'un pas, ample de dos metres, que talla la *cavea* en dues meitats per facilitar l'accés dels espectadors. En la paret corresponent al susdit pas, hi ha, fet per incisió i en caràcters grecs, alguns noms de difícil interpretació.

Més amunt de les 46 graonades i degut a la disposició abaixada del lloc, els successius graons no varen ésser tallats a la roca, sinó que hi foren superposats. Des d'aquest punt superior, abraçant d'un sol cop d'ull el grandíós monument, l'observador se sent corprès de pregona veneració, puix que tota la història de la gran metròpoli hi està compendiada. Allà baix, damunt l'escena, es varen representar 23 segles enrera, les sublims tragèdies d'Esquil, de Sòfocles, d'Eupiride, d'Aristip i de molts d'altres; les comèdies d'Aristòfan, d'Epidarm i la mímica de Scfrone. Allí, el tirà Dionís, hi va fer representar les tragèdies compostes per ell mateix i demanava per a les seves obres, l'aplaudiment del poble. Des d'aquella escena dirigiren la paraula al poble siracusà Plató, Iceta filòsof i Dione. Aquest darrer, i més tard el virtuós Timoleont, arengaren els ciutadans i els excitaren a rebellar-se i a destronar al tirà Dionís II. Un cop vell i cec, Timoleont s'hi feia conduir per escoltar les tragèdies d'Esquil i de Sòfocles i d'altres cèlebres autors.

El poble, assegut amb reverència i atent al desenrotllament de la representació, restava corprès per l'art i la majestat del lloc, el qual li deixava besllumar alhora el magnífic panorama que es descobria i es descobreix encara, des d'aquell alt mirador. El port, tancat al Sud per la petita península *Plemmirio*; el bonic pla del riu Anap, amb el grandíós Temple de Júpiter Olímpic; l'Ortígia, superba d'edificis i amb el brillant escut de la Deessa; el Fòrum, el mer-

cat, la Cúria i el Gimnàs en l'Acradina. Vers la costa Nord, la mirada recorre la mar fins la Punta o Cap S. Panàgia i l'ample Golf d'Augusta. Tot aquest conjunt esplendorós de bellesa i de records, deixa al visitant una impressió fortíssima i perdurable i com no seria aquesta, si el monument pogués revivre amb tota la seva rica decoració de marbres, de figures i de columnes i es vegessin plenes les amples graonades per aquella antiga gent, vestida amb folgades túniques de variats colors i d'aspecte majestuós!

L'EPÍPOLIS I TIQUE

Pot seguir-se una gran part de la muralla dionisiana, bastida pels voltants de l'any 402 a. C. Segons es diu tenia un llargària de vint-i-set quilòmetres i la construïren, amb sols 20 dies, 60.000 homes i 6.000 parelles de bous.

És interessantíssima la visita del

CASTELL EURIAL, situat al punt més alt de l'Epípolis, en l'angle on s'unia amb les muralles dels costats N. i S. de la ciutat. És la més bella i completa obra militar de l'època grega, construïda també per Dionís el Vell, del 402 al 397 a. C. Té una superfície de 15.000 metres quadrats i es pot seguir encara avui dia tota la seva planta antiga.

JOAN ROIG I FONT

Un costum que es perd

ANTIGAMENT estaria molt arrelat el costum d'anar per les cases del veïnat a captar ous, causalada, diners, etc., quan algú matava una ferustella del bosc, com guilles, fagines, gats mesquers, etc. Que aqueix costum estaria arrelat i que vindria a ésser encara el que són les camilleres en alguns pobles, ho mostren prou clarament les cobles trobades en l'arxiu de Santa Maria de La Quart (Barcelona) i que publiquem a continuació copiades del document on es troben escrites, el qual forma part del paquet de documents núm. 20.

Emperò aqueix costum a què fem referència, pot ben dir-se que es perd, puix en molts pobles i en molts casos ja no es practica, i s'envia, en tot cas, un noi o noia de pocs anys, que recullen, amb prou feines, per comprar-se unes espadnyes o fer una beguda en les poques cases que el segueixen.

Heus aquí les cobles:

«Vos venim a visitar
Mestresses de Pagesia
Portant-vos amb alegria
La fera del blanc collar. (1)

Encara que el galliner
En la nit quedi a obert,
No l'encontrareu desert,
Com tampoc el colomer;
Ans bé quant despertareu,
I cridareu tites, tites,
Els petits, i les petites
Se us presentaran arréu.

Vos venim a visitar, etc.

Aleshores esmorzar
Donareu a elles i a ells,
I contant-los a parells,
Ni un cap trobareu faltat;
Perquè aquest animalot
Que vos presentem estès,
Ha acabat per sempre més
de fer-vos ninguna mort.

Vos venim a visitar, etc.

Dos insignes caçadors,
Dits l'un Francesc Reverter,
I l'altre Jaume Febrer,
Foren els seus destructors:
Prop Vilarroja caçant
El veren al cim d'un pi,
I li flocaren allí,
Un tret bastant penetrant.

Vos venim a visitar, etc.

(1) La fagina.

Luego ja saltant en terra,
 Amb dos gossos que hi havia
 Es començà, amb gran porfia,
 Una ben sangrienta guerra.
 Amb ses punxagudes dents,
 L'animalot, mossegades;
 Més els gossos caxalades,
 I foren molt més valents.

Vos venim a visitar, etc.

Així acabà sos dies,
 Aquest astut enemic,
 Que al volatam gros i xic
 Feia sempre traidories:
 L'indiot no perdonava,
 Com ni al conill en son cau,
 Als quals amb engany i frau
 Molt cruelment assassinava.

Vos venim a visitar, etc.

Ja veieu ser la fagina
 La fera que us presentam,
 La qual contra l'aviram,
 Més que la guilla maquina:
 Puja en los alts colomers
 De les elevades cases,
 I fetes totes les bases,
 Va i tot dins els galliners.

Vos venim a visitar, etc.

Si per la guilla donau,
 Mestresses, ous a dotzenes,
 Ara tretes de més penes,
 Vegeu què dar-nos pensau;
 Nosaltres tot ho prenem,
 Diners, gallines i rostes,
 També del pa blanc les crostes
 Amb gran gust ens menjarem.

Vos venim a visitar, etc.

Ja no tenim més que dir;
 Vostra lliberalitat
 Compensarà de bon grat,
 El treball varem tenir:

Si altres feres trobarem
 Enemigues del joquer,
 Havent-les mortes primer
 També vos les presentarem.

Benedicció que s'ha de cantar a les mestresses que s'hagin portat ben lliberals, puix a les altres sols se'ls ha de dir *visqueu molts anys*, o no res.

Molt bona dona sou vós
 Que així ens heu regalat:
 Déu vos pagui la bondat,
 I vos doni tot socós.
 Igualment a vostres filles
 Desitjam uns bons partits,
 Trobant tan galans marits
 Com si fossin grans pubilles.

Si no poden anar els cantors a la plega, i ha d'enviar-s'hi alguna dona, s'afegeix el següent:

No havent pogut acudir
 Els cantadors en persona,
 Per ço enviem eixa dona
 A cantar i recollir.
 Porta la cistella gran:
 Sobretot ompliu-la-hi bé,
 Que ens fareu molts grans mercès
 I els Sants vos ho pagaran.»

MN. JOAN CANUDAS

El camí de Núria al Xalet de La Molina

EL dia en què va ésser col·locada la primera pedra de la capella del Xalet de La Molina, l'Il·lm. Sr. Bisbe d'Urgell, va invitar el President del CENTRE a acompanyar-lo a Núria, per tal de mostrar-li les millores que s'hi estant fent.

El senyor Francesc de P. Maspons i Anglasell, que accedí a la invitació, va ésser presentat al personal d'administració del san-

tuari, amb la categoria de President de la primera entitat excursionista de la terra, i estatjat en habitacions de preferència pel senyor Bisbe, el qual el va assegurar a la seva taula mentre va durar la seva estada, i volgué ensenyar-li personalment les obres, de diversa mena, que s'hi estant duent a terme.

Pogué constatar com a l'església s'acaben de col·locar tots els elements artístics de l'antiga, derruïda, refent amb ells els altars, i ornant el presbiteri.

A l'espaiós nou cos d'edifici, anomenat de Sant Justí, que formarà l'ala dreta de l'estatgeria, s'està col·locant el doble servei d'aigua corrent, freda i calenta, per tal de preparar el de bany, dutxes i vàters, que hi haurà en quantitat necessària.

Li fou mostrada també la deu d'aigua que hi ha destinada, recaptada en una font que s'ha perseguit fins dos metres endins de la roca viva, en un dels grans penyals que tanquen la vall, i uns dipòsits reguladors, construïts més alts que la teulada de l'edifici i que asseguruen un consum diari de cinquanta litres per persona fins en els dies de gran aglomeració.

El senyor Maspons pogué constatar que el dia, no gaire llunyà, en que estiguin acabades les instal·lacions d'aquest edifici, que amb els seus serveis sanitaris i dobles finestres, competeix amb les de La Molina, caldrà fer un esforç per solucionar l'acomodament del xalet d'Ull de Ter, per tal que no quedi endarrerit.

De més a més, aprofità l'estada per estudiar la possibilitat de l'aprofitament d'una cova natural prop de Nou Creus, com a refugi. D'aquesta cova n'hi havia parlat, durant la passada primavera, un dels capellans de Núria. Una nit d'hivern, dos excursionistes provinents d'Ull de Ter, s'hi refugiaren perquè el torb no els va deixar passar la collada. Es tractava, doncs, d'assenyalar-la, tancar-la a porta oberta i posar-hi alguna comoditat.

El mateix Mossèn Ventura, que és el capellà alludit, un d'aquells dies havia anat, per sol·licitud del senyor Maspons, a inspeccionar-la, i, després d'una curiosa i inútil recerca, es comprovà per un pastor, que es tractava d'una cova artificial, formada per l'arremolinament de la neu contra un roquetar; amb les glaçades d'una banda i l'acció de fosa de l'altra, es forma una concavitat, que, en arribar l'estiu, desapareix del tot. El projecte, en conseqüència, hagué d'ésser abandonat.

El santuari, amb una persistent actuació, ha assenyalat els redossos que poden servir d'eventual refugi, en cas de tempesta, a la vall, i especialment els diversos camins que la creuen. L'assenyala-

ment està fet amb pals de ferro, més alts que un home, amb una placa, al cim, en la qual està marcada la indicació d'on mena i la distància quilomètrica; els pals no són clavats en el lloc exacte on els respectius quilòmetres comencen, sinó on aquest començament es combini amb una collada o pas que els faci ben visibles.

Atenent a la inauguració del Xalet de La Molina, l'Illm. Sr. Bisbe i el Sr. Maspons convingueren que, en acció comuna assenyalarien el camí que va des del Xalet a Núria. Hauran de fer-ho, el Santuari, fins al pla de Salines, i el Xalet, des d'aquest pla fins al terme.

L'itinerari, a l'efecte convingut, té l'avantatge de passar gairebé sempre per la carena, i es desenrotlla de la següent manera, seguint la direcció Núria-La Molina: Núria, coma de la Perdiu, font de la coma de Gombreu, Roc de la fita, Tros de bou, extrem inferior de la cometa de Fontalba, jassa de Fontalba, serra del Borrut, baraca del casadet, pas del torrent de les comes de Puigmal, coma i clot de Fontseca, pas dels Lladres, direcció O.SO. flanquejant la serra de Gorra-blanc i deixant a la dreta el riu Vallsebollera, pla de les Salines de dalt, pla de les Salines de baix, collada de Tosses.

Aquest camí és d'unes sis hores de durada, i pot tenir una variant, des del pas dels Lladres, seguint el que va directament a la Creu de Maians i d'allà a la collada de Tosses.

El senyor Maspons agraià fonament les deferències del senyor Bisbe, i la Junta del CENTRE li ha expressat alhora l'agraïment per elles, i la satisfacció amb què veu les millores que està fent a Núria i en els seus camins.

Noves

VISITA.—El dia 24 d'octubre, visità el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA el Grup Excursionista de l'Orfeó Gracienc, d'aquesta ciutat. Fou rebut pel vocal - bibliotecari de la Junta Directiva, senyor Josep Franch, el qual explicà detalladament als visitants l'organització de l'entitat, tot recorrent els diversos departaments de la casa. La Biblioteca i l'Arxiu fotogràfic foren objecte d'especial atenció i elogi per part dels visitants, els quals restaren sumament complaguts de la visita.

REFUGI LLIURE CÈSAR A. TORRAS.—Ens plau poder assabentar als excursionistes en general i particularment a tots els que estan

interessats en aquesta obra, que a la memòria de l'inoblidable propulsor de l'excursionisme, s'aixecarà a la serra de Cadí, que, després de complir amb tots els tràmits i requisits d'ordre legal, ha estat signat pel CENTRE i pel mestre d'obres de Martinet, senyor Agustí Galí i Mestres, el corresponent contracte per a la construcció d'aquest refugi. Aprofitant la temporada hivernenca, s'ha procedit a la preparació de la fusta i d'altres materials necessaris, per tal que en entrar la vinent primavera es pugui començar la construcció amb la major activitat possible i quedar completament llesta i en disposició d'ésser utilitzada seguidament.

ARXIU FOTOGràFIC.—La Secció de Fotografia, del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, segueix treballant activament en la tasca de catalogació de l'Arxiu Fotogràfic. Actualment el nombre de clixés registrats és d'uns 1.800; resta encara molt a fer, hi ha molts clixés i la tasca és llarga.

En finir el curs 1925-1926, l'esmentat arxiu, degut a una deixa del senyor Joaquim Morelló (q. a. C. s.), soci de la Secció de Fotografia, es va veure enriquit amb un considerable nombre de clixés, verament interessants, de monuments notables de Catalunya, de la resta de la península, Bèlgica, Itàlia, Suïssa i d'altres indrets d'Europa, que per trobar-nos actualment en la tasca de revisió i classificació encara no han pogut ésser contats exactament, per bé que arribarà a la respectable xifra d'uns 2.000. Obra meritòria i digna de tota lloança és la del senyor Morelló, la qual volem deixar consignada en el BUTLLETÍ com a testimoni d'agraïment i pòstum homenatge, ensems que l'oferim als nostres consocis com exemple digne d'ésser imitat.

Bibliografia

FELIU ELIAS.—*L'Escultura Catalana Moderna.-Vol. I.-Procés evolutiu.*—Un vol. en 12.^u, 190 pp. i 47 fig. fòra text.—Editorial Barcino.—Barcelona, 1926.

L'Enciclopèdia «Catalunya» ha publicat últimament l'obra que motiva aquesta nota.

El treball del senyor Elias és un inventari crític de les obres escultòriques més dignes d'esment, que els artistes de la nostra regió produïren durant el període de renaixement, iniciat a mitjans

del segle passat i continuat, amb tantíssim d'èxit, fins avui, període que, no per proper, és suficientment conegut i apreciat.

Malgrat les dificultats en què s'ha trobat l'autor per fer una obra completa i definitiva, ha aconseguit reunir un valuós aplec de notícies, d'imprescindible consulta, per conèixer la vida i les obres de molts mestres, mereixedors, per molts títols, de la major estima. Els comentaris i observacions de l'autor, contribueixen a completar el quadro, tan justament compost, a caracteritzar una època no desproveïda d'interès.

El llibre del senyor Elias és d'obligació que recomanem la seva lectura, perquè contribuirà, sense dubte, a despertar la curiositat i a estimar millor el que té una valor grandíssima per al coneixement de la nostra moderna cultura en el món de l'art.

Les il·lustracions que acompanyen l'obra, reproducció de les més notables escultures dels mestres recordats en ella, completen l'interès del llibre.

C.

JAUME I.—*Crònica.-Vol. I.*—Un volum en 12.^u, de 127 pàgines.—Editorial Barcino.—Barcelona, 1926.

FERRAN SOLDEVILA.—*Jaume I.*—Un volum en 12.^u, de 60 pàgines, i un gràfic.—Editorial Barcino, 1926.

Complementant-se l'un a l'altre, han aparegut, gairebé simultàneament, aquests dos llibres, dels quals és difícil deslligar-ne l'elogi. La biografia de Jaume I, del senyor Ferran Soldevila, per la seva claredat d'exposició, per la seva comprensió, i per l'aire amb què està escrita, és un model que s'aparta del tot, d'aquestes emfàtiques, i sovint buides i exagerades, semblances que tan ha prodigat la literatura superficial de patró corrent en la península. Dividida en curts paràgrafs, estudia els diferents aspectes de la personalitat del gran rei, no escatimant el seu elogi, ni callant les seves errades.

De la *Crònica*, és innecessari dir-ne més, sinó la joia de què, a la fi, aquest llibre fonamental de la nostra història, hagi estat editat en forma que el posa a l'abast de tothom. El seu text és doble; l'antic, establert amb amorosa mira pel senyor Josep M.ª de Casacuberta, i d'una transcripció al català modern que la fa llegidora als menys versats en el llenguatge clàssic.

De veres és de desitjar la seva divulgació.

P.

Biblioteca

REVISTES INGRESSADES ÚLTIMAMENT.—Sumaris resumits.

LES ALPES

- Lanper, Hans.—*Mount Tacome*.—1926-241.
 Krupski, Anton.—*Grosse Windgälle*.—1926-248.
 Blanchet, E. R.—*Première Ascension du Bieshorn (4.161 m.)
 par la face Nord-Est et la Pointe Burnaby*.—1926-264.
 Piccioni, B.—*Tour Ronde (2.775 m.)*.—1926-271.
 Koch, Adolphe.—*Chutes de Pierres*.—1926-274.
 Thomas, E.—*Encore le Mal de Montagne*.—1926-275.
 Seylaz, Lluís.—*A Propos de l'Aiguille Noire de Péteret*.—
 1926-280.
 Salis, Carl von.—*Kilimandjaro*.—1926-281
 Kleinert, H.—*Aus dem Binntal*.—1926-293.
 Jenny, Ernst.—*Von schweizerischer Alpenmalerei*.—1926-300.
 Meylan, W.—*Glanures de Vacances. Jungfrauojoch, Fiescher-
 hörner et Gross-Grünhorn*.—1926-306.
 Spiro, L.—*Graine de Guides*.—1926-315, 354.
 Zenhäusern, H.—*Belalp*.—1926-322.
 Lusser, E.—*Im Reiche des Spannort und der Krönte*.—1926-335.
 Brockmann, Heinrich und Marie.—*Wandlungen der Alpenflora
 in der Gegenwart*.—1926-339.
 Stevenson, Douglas.—*La Conquête du Mont Logan*.—1926-347.
 Fontaine, E.—*La Traversée du Chardonnet, Montée par l'Arête
 NO. et descente par l'Arête Forbes*.—1926-351.

THE NATIONAL GEOGRAPHIC MAGAZINE

- Simpich.—*Singapore, Crossroads of the East*.—1926-235.
 Denis, Alfred Pearce.—*The Land of Egypt*.—1926-271.
 Koels, Walter N.—*A Naturalist with Mac Millan in the Arctic*.
 1926-299.
 Marriner, J. Theodore.—*Transylvanis and its seven Castles*.—
 1926-319.

- Stevens, Albert W.—*Exploring the Valley of the Amazon in a Hydroplane*.—1926-353.
- Crowder, William.—*Marvels of Mycetozoa*.—1926-421.
- Schurz, W. L.—*The Amazon, Father of Waters*.—1926-445.
- Chater, Melville.—*Motor-Coaching through Nort Carolina*.—1926-475.
- Shaffer, E. T. H.—*The Ashley River and its Gardens*.—1926-525.
- Corey, Herbert.—*London from a Bus Top*.—1926-551.
- Lambart, H. F.—*The Conquest of Mount Logan*.—1926-597.
- Minnigerode, Fitzhugh Lee.—*The Beauty of the Bavarian Alps*.—1926-632.
- Haardt, Georges-Marie.—*Through the Desert and Jungles of Africa by Motor*.—1926-651.

NOVES ADQUISICIONS

- PELLICER Y PAGÉS, JOSEP M.^a.—*Estudios Histórico-Arqueológicos sobre Iluro*.—Mataró, 1887.
- Demarcación de los límites de las cuatro Provincias en que se divide la Cataluña*.—Barcelona, 1822.
- BERTRAN Y BROS, PAU.—*Cansons y Follies Populars*.—Barcelona, 1885.
- PIZZI, GIOVANNI.—*Alpinismo*.—Milano, 1926.
- MELÉ, I.—*Tossa. Concurs Geogràfic-Històric-Arqueològic Local*.—Blanes, 1926.
- CARRERAS I VALLS, R.—*Al Marge del Sahara*.—Barcelona, 1926.
- SELECT, GUIDE.—*Sant Feliu de Guíxols (Costa Brava)*.—[s. p. d'i].
- NICOLAU D'OLWER, LLUÍS.—*L'Expansió de Catalunya en la Mediterrània Oriental*.—Barcelona, 1926.
- MUNTANER, RAMON.—*L'Expedició dels Catalans a Orient*.—Barcelona, 1926.
- GARCÈS, T. I OLIVAR, M.—*Les Cent Millors Poesies Humorístiques de la Llengua Catalana*.—Barcelona, 1925.
- BADIA I LEBLICH, D.—*(Ali-Bey el Abbassi) Viatges de..... per Àfrica i Àsia*.-vol. I.—Barcelona, 1926.
- ELIAS, FELIU.—*La Catedral de Barcelona*.—Barcelona, 1926.

- ALÓS-MONER, RAMON D'.—*Sant Jordi, Patró de Catalunya*.—Barcelona, 1926.
- FONT I SAGUÉ, N.—*Curs de Geologia Dinàmica i Estratigràfica aplicada a Catalunya*.—2.ª edició.—Barcelona, 1926.
- BRITISH MUSEUM.—*Catalogue of the Fossil Mammalia*.—Part I-II, London, 1885; Part III-IV, London 1886; Part V, London, 1887.
- BRITISH MUSEUM.—*Catalogue of Meteorites*.—London, 1923.
- BRITISH MUSEUM.—*An Introduction to the Study of Minerals*.—London, 1924.
- BRITISH MUSEUM.—*An Introduction to the Study of Meteorites*.—London, 1914.
- CANÇONER POPULAR DE CATALUNYA, OBRA DEL.—*Materials. Vol. I. Fas. I*.—Barcelona, 1926.
- VIDAL, JOAN.—*L'Estany de Banyoles*.—Girona, 1925.
- GAUDÍ, ANTONI.—*La seva Vida. Les seves Obres. La seva Mort*.—Barcelona, 1926.
- Biblia, La*.—*Versió dels Textos Originals i Comentaris pels Monjos de Montserrat*.—I. *El Gènesi*.—Montserrat 1926.
- MISTRAL, FREDERIC.—*Records d'Infantesa*.—Barcelona, 1926.
- BRITISH MUSEUM.—*Instructions for Collectors. II. Fossils and Minerals*.—London, 1923.
- SELVA, JORGE.—*La Provincia de Buenos Aires*.—La Plata, 1926.
- SCHWARTZ, MYRTIL.—*Vers l'Ideal par la Montagne*.—Paris, 1924.
- GOMEZ-MORENO, J.—*Iglesias Mozárabes. Arte Español de los siglos IX a XI*.—Madrid, 1919.
- Història del Gorch Negre de Gualba*.—[Sense portada. Manuscrit].
- LLIMONA I BRUGUERA, JOAN.—*Pia Recordança i afectuós Homenatge de Fomeni de Pietat Catalana en la Santa mort d'En son President*.—Barcelona, 1926.
- ROUFF, MARCEL.—*L'Homme et la Montagne*.—Paris, 1925.
- DOMENECH Y ROURA, FELIX.—*Nobiliari General Català de Llinatges. Catalunya, València, Mallorca, Rosselló. Vol. I*.—Barcelona, 1923.
- GUIDE, VALLOT.—*Les Aiguilles de Chamonix*.—Paris, 1926.